

زہرِ بستانِ اں شد راجا لے
 چو الماسِ الہی شاہِ راگت
 اشارت کرد تا در گردشِ دہر
 کمربست در کارش زمانہ
 چنان در نند و شادی شد آفاق
 بگرداگردِ قصرِ پادشاہی
 جہاں از قبۃ ہائے کار و داراں
 بچرخِ قبۃ حیراں قبۃ چرخ
 در طلسمِ چرخِ قبۃ پیش تا پس
 ۱۰ مرقع پر دہا چوں چرخ ز انجم
 بہ زرد و وزیری مہر ز را نگیز
 مہراں بگد کہ بر کردند آں را
 کشیدہ تا بگردوں سایہ بانہا
 مہر و خورشیدِ عجموں پرتی و حور
 ۱۵ بہر دیوارِ نقشے کردہ پرکار

کہ باشد چوں خضرِ فانی نہا لے
 کہ آں دُرِ سعادت را کند جفت
 بیارایند یکہ کشور و شہر
 بخرجِ آہ خزانہ در خزانہ
 کہ در رقصِ آہاں نہ سقفِ شوش طاق
 بر آمد قبۃ از مہ تابساہی
 شدہ چوں رقصے در یار و زباراں
 برابر مہر و چوں بغداد با کرخ
 چو دیگر قبۃ با در چرخِ طلسم
 شدہ انجم در آں دُر و گم گم
 نظر اصد تعجب و دہشتہ تیز
 شد استرا بر اہائے آسماں را
 فرو پوشیدہ عیبِ آسماںسا
 بناؤ روانِ عصمت ماندہ مستور
 فلک حیراں در چوں نقشِ دیوار

۴- تا از گردشِ سعادت - بر خزانہ سہ جمع ۵- این نہ جمع - این نشدہ کا جمع ۶- دیو دیوان
 ب- تا کرخ ب- ۹- یا پس جمع ۱۰- چرخ ز انجم سہ جمع ۱۱- چرخ و انجم جمع - چرخ انجم جمع
 ۱۲- ہر آن خولہ کا م- مایہ بانے - آسمانے ب- ۱۵- نقشے ماندہ سہ ایضا حیراں شدہ س

درون چشم ابم کشته مردم
 پری گونی کہ بر خواہد پریدن
 ہمہ برفرش دیا ہائے پس رفت
 زمیں راکس نہ ویدالا کہ در خواب
 ز ستر پا ہم اشکم ہم تہنگاہ
 چو چہرہ گاو کردہ نفسہ شیر
 بیجا از غنوں شیر مرداں
 دو دلتیک گویاں نسرت و فتح
 زباں چوین و او گویاں بے کام
 بے مروز چربک گفتہ در پوست
 کہ گتہ شہر سلطان شہر نرداں
 چو بانگ عدو رخس برق درین
 بلند آوازہ ادحسانہ عالی
 بر رده ہمشیر چوں شیر
 دو کردہ مود و موسے چوں جواناں

رسیدہ صورت قبتہ بانجہ
 فرس گونی کہ در خواہد ویدن
 بہر جانب کہ مردم بر زمیں رفت
 زمیں شایع کہ خفت اندر خزانہ
 نشہ کوس و انساں بردہ برہاہ
 فادون خواستہ شیر فلک زیر
 ہماں نعرہ کہ شد تا پسین گرواں
 چو آن نعرہ شو و در نیلگون سطح
 و مار تہ مس بختہ ز برنام
 ۱۰ نرو ما وہ ہم چوں دوست بادوست
 زہر سو خاستہ غنفل بر آں ساں
 ذہل در بانگ رخشاں پیش او تیغ
 جو اندر دست کاس لا ابالی
 بسازی سیلج اصحاب شمشیر
 ۱۵ شدہ در تیغ رانی تیغ راناں

۴۔ در خواہد پریدن سربا ۱۱۔ زہر جاستہ ۱۲۔ رخشاں برق درین سربا ۱۳۔ کاسرتا = کازح
 = کوس ب ۱۴۔ سلاح سربا ۱۵۔ دو مویاں عکاک = دو موسے سربا ۱۶۔
 حجاج = دو کردہ موسے برق جواناں ب۔

پنجڑا سے چوں پزیر گس صاف
 برآواز زوہل مردِ مسلح کار
 ہر آن بازی کہ بودہ آسماں را
 پھر بوجب از ہفت پر وہ
 ہرگز دیش دار بازاں بر ہر دار
 نظر در ہر یک از دور رواں دید
 رین بازاں بسالائے رسنا
 نہ با آن چیل چیاں کردہ بازی
 ز دست بوجب گوی آسماں گیر
 ۱۰ زبں کاں گوی بر چرخ آتلم کرد
 فرو بردہ مشعد تیخ چوں آب
 بیہنی تیز کزلک رانسہ خورد
 ز لب مرکباں طفلان غازی
 جہاں از زرد چنبر ہر گراں تن
 ۱۵ نمودہ چسہ بازاں گونہ گوں ریو

۴۔ داد بازی جمع افعال = دادہ بازی جمع اس شعر میں غالب تعدا ہمارے سنوں کی غلطی پر متعین

ہو گئی ہے صحیح لفظ ڈار باڑی جس کے معنی نٹ ہیں۔ فرنگی جاگیر میں یہی شعر نہ پیش کیا گیا ہے۔ شاید

۵۔ زاناں با ۴۔ از دور سر کا جمع ۵۔ ایس دور سے ۶۔ آن دور جمع ۱۲۔ نہ بیہنی جمع ۲۔

زدم آموختہ گوئی دورنگی
 کہ گہ رومی منساید گاہ زنگی
 بہر سخن آدمی ہم زیت و ہم مرد
 کہ در ہر نغمہ ہم جاں داد و ہم بُرد
 ترنم زمرہ را آواز میداد
 نواجساں می ربود و باز میداد
 بریشم بر ہوا بُردہ نوارا
 کند انگذہ مرغان ہوارا
 چو شاہ سازد چنگت ز آہنگ
 بزہ بر بستہ دہ جایتیرا چنگ
 ز یک ساقش شدہ موتا ز میں پست
 دگر ساقش بے موچوں کف دست
 رگ و مو سر بہ بستہ دو سویش
 ہم تن نامی گشتہ حلق و حلقوم
 سیاہ و زرد شاخی طرفہ سانی
 ۱۰ وف از دیوار خود حصن حصین است
 میان دستہا پیوستہ گرداں
 چو یکف کرد و فن زن آن سبق را
 ز ابریشم نوا باریک زادہ
 نگر در چنگ دیر بط فرق روشن
 ۱۵ چو رود بر بط آوادادہ بیرون
 کہ بہت آن سر بزرگ این فروتن
 بط می کردہ ہمہ دم گریہ خون

۵۔ برہ بر بستہ با = بزربستہ حجاج عفا۔ زمرہ راجح = نیزہ راسح ادب = تیرا سٹارک عفا

۶۔ بازمیں با = بر زمین تارہ اہبت۔ بست تارہ حجب = ش۔ ش۔ ش۔ ہمہ اہ۔ این سر بزرگ و ان

حجب = این سر بزرگ و او حجب = آن سر بزرگ و او حجب = ۱۵۔ رود و بر بط تارہ حجب

نو اگر کاسہ طنبور عالی
 گراں سراژ کہ وٹے خویش طنبور
 یکے تخم کہ و سا زندہ بر دست
 برسم ہند گوناگون مزایہ
 ۵۔ اولاد نازگ از اندام بیرون
 عجب میں کو کہ و بر خود ہنساوہ
 دگر ساز برنجیں نام آن تال
 دو رو میں تن کہ رو بارٹے در حرب
 تشیدہ تنکے ہندی فغانے
 ۱۰۔ خمیر خام کش بر روزه پست
 عجب رو و از کیس نذاں نموده
 ز زہرہ بردہ لکن ہندوی ہوش
 بنایت کاسہ پریک عالی
 فرو غلطیدہ نے مست و نہ مخور
 کہ و عالی و خلقی زان کہ دست
 بجا نسبت اشکال از ہم وزیر
 کہ و بر پشت در گما گشت بے خون
 و لیک از چشم خلقی خون کشا دہ
 بر انگشت پری رویان قتال
 چو دف در پارسی میزان ہر ضرب
 شدہ تنک زلش چوں تر جانے
 نمودہ صد دقیقہ نچستہ ہر دست
 لبش نی و دہن خنداں نمودہ
 شدہ مزینخ راتر کی فسر اموش

۱۔ نو اگر کاسہ = صد اگر کاسہ ب = صلا اگر کاسہ ترا ج د ح = صلا گو سا س ج ع = صلا گو کاسہ ج ا۔ عالی ع
 سا س ج ح = عالی ب ج ا ع ایضاً بنایت ع سا ج ح ج ا و نواب د ع ا س = نبات س = نو اگر ب
 دانوس ہر کہ اس شعر میں ہمارے تمام نسخے تو بر تو غلطیوں میں مبتلا ہیں۔ اس کی تفسیر میرے امکان سے باہر ہے۔
 تمام اختلافات درج کر دیئے۔ رشید احمد، ص ۳۳۔ تخم از کہ و ج ا د سا ج د ع میں مصرعوں کی ترتیب معکوس ہے اہم۔ اشکال
 ع ۵۔ اولاد نازگ = الاوان ج د ۶۔ نام آن ج ب ع د ج ح = نام اد س ج ۷۔ مند ل س ب ج ا
 = دبل سا س ج د ع ج ح (علی بن القیاس مصرع دوم) ۱۰۔ خام راب ایضاً بردست سا ج ح

۱۲۔ ہندواں سا ج ح ج ا د عھا = ہندوی بیع

پر پرویان ہندی جادوی ساز
 لباس دیو گیری شاں تنک دام
 بریشم پوش بعضے پر نیاں رٹے
 گرفتہ چوں پیالہ تال در دست
 ۵ سرود و دلکش از لبائے خوباں
 برقص و جست خوبان ہوا باز
 پرندہ، ہچو طاسا و سان والا
 بختن فرق شاں گشتہ فلک سائے
 ہمہ سنگیں دلان و سیم سینہ
 ۱۰ بخو زیز حریفناں زخمہ در چنگ
 بے درہستی انگندہ زیاننا
 کہ رفتن بصد ناز آمدہ پیش
 بترگاں نے یکے صد سینہ سفتہ
 نوازش زیر لب تا دست گیرد
 ۱۵ بہر خشک زدن گشتہ جو اسنے

زلب کردہ در دیوانگی باز
 پری راسا یہ بگرفتہ در اندام
 با بریشم دروں در رفتہ چوں مٹے
 نہ از می کز سرود و خوشن مست
 شتاباں سٹے گردوں پائے کوباں
 تہادہ پائے بر بالائے آواز
 مستن زن کو ترساں ببالا
 بگاہ رقص سینہ از زمین پائے
 دو رخ در مہرود و زرگس کبینہ
 لب اندر آشتی و غم نہ در چنگ
 بے تاراج وادہ حسان و ماننا
 بہر گامی منہ از اں شکستہ پیش
 چہ غم دار و مراد زویدہ گفتہ
 کرشمہ در رہا کن تاہمیر و
 بہر خندہ زدن بر بودہ طائفے

۱۔ بادوئے ساز سٹاچ جو اب عھا = پارسی ساز سٹاچ = ہندی ساز ع ۲۔ تنگ شاں دام ع
 ۳۔ بردست ب ۴۔ پریدہ جو ۵۔ دلان سیم جو عا ۱۱۔ سستی جو ع ۱۲۔ بصد چشم جو ۱۳۔ بترگان بیک
 ۱۴۔ بترگانے یکے جو ایضا زویدہ زخمہ ۱۵۔ جو انے سٹاچ ع = جلنے سٹاچ ع

بیک کچھ نہ سادہ نریخ صد جاں
 دو گان افگندہ درتسہاں کمانا
 برآں جانب کند افگن ز گیسو
 چو ماری گر و صندل پیچ خوردہ
 چو شام اندر خیال روزہ داراں
 چو کعبہ کز نشین چنگ درہیاں
 ز چشم نیم خواب و نیم بیدار
 اجازت کردہ بہسار بہ شام
 گئے در بستن و گہ در شگفتن
 نہ چون سیب و وزنگ ابرص نمونہ
 برآں پا و ام بستہ ماہی ساق
 کرشمہ میچکید و ناز میرسخت
 شفق را نیم روزی کردہ باشام
 ازین سو کشتہ جاں زانو رودہ
 دگر نظار ہا نیز از ہمہ سوئے

ز خال چون شہر بر فوج مر جاں
 زا برو ہا کہ قرباں گشتہ جاننا
 زا برو ہا کہ کس نکش گشتہ زین سو
 دو گیسو گر و صندل پیچ کردہ
 خیال زلف شاں در جان یاراں
 کڑی در چشم شاں شور نظر یفاں
 ریودہ خواب بیداراں بکیبار
 حجابت دادہ ابرو را بہ پیغام
 دہن ہائے چو غنچہ گاہ گفتن
 ز نغمائے چو سیب لعل گونہ
 ز زلف افگندہ تا پا دام عشاق
 عرق کز رٹے ہر طناز میرسخت
 پینے فرق سر پوش شفق دام
 ازین سو دادہ دل ز آں سو بودہ
 بجز نطشاں خواہاں نہ روئے

۲۔ قرباں دادہ حمد۔ گشتہ سزا۔ ایضا دو ترک افگندہ در بازوب ۳۔ بگیہ ب ۴۔ کو صندل حمد
 ۵۔ کعبے ۶۔ کعبہ حمد۔ لب حمد ۸۔ حکایت دادہ دعا شہ ۱۱۔ سر زلفش کہ باشد ب ایضا بیاں پا
 ۱۲۔ خواب ۱۳۔ نیم روزی حمد ۱۵۔ خواہاں و بگوئے س ایضا دگر سوئے حمد۔

ہر جا تختی سے فگندہ
 زخم ہر گروہ بیت و بیت
 ہر قبۃ حشری ز عمار
 ز بس سینه کہ بر سینه نشسته
 فراوان قبۃ ازاہل پرہیز
 بجا نالین داؤدی نشاندہ
 بنا لٹھائے شیرین شکر بار
 سال آن ساز شادی ساز کردند
 پوشد عالم ہمہ در ز پور و زیب
 اشارت شد زور کہ کاہل تقویم
 فلک سخاں کہ شانزادہ و رافلاک
 نہ از رسم اختیار سے پیش بروند
 ہیں طالع کہ خواہم گفتش باز
 مہ روزہ ڈراہ و رجب برون داد
 گروہ ہر گروہ سے فگندہ
 یکے کشتہ شدہ واں دیگرے بیت
 پرندہ شنگہ چوں در شہ نامہ
 بد شکاری نفس از سینه جسته
 شدہ آواز قرآن آسماں خیز
 کتاب مصطفیٰ بے لحن خواندہ
 فرشتہ چوں گس گشتہ گرفتار
 کہ گنج ہفت گروہوں باز کردند
 کلاہ قبۃ ابا مہ زد اسیب
 شمارند اختیار سے را بہ تخیم
 بود صفری بروئے تختہ خاک
 کہ بتہ خستہاں با خویش بروند
 شد اقبال این طرب را کار پرواز
 چو روز از مطلع دولت شد آباد

۱۔ گروہ ہر گروہ سے فگندہ = گروہ ہر گروہ از زر فگندہ ع ۱۰ = کزو ہر گروہ از زر فگندہ
 ۲۔ ہر گروہ سے فگندہ = ہر گروہ سے ع ۱۰ = ہر گروہ سے ع ۱۰ = قبۃ ازاہل پرہیز
 ۳۔ قبۃ اسے اہل پرہیز ع ۱۰ = ہر گروہ سے ع ۱۰ = ہر گروہ سے ع ۱۰ = اس شعریں اور نیز اگلے شعریں میں
 زیت سکوں ہر جا سے

میانِ ذوقِ بے پایاںِ دلِ شہر
 کشادہ گویم این تاریخِ بجد
 بروزِ چارِ شنبہِ مہرہ و بیت
 فرودِ قوسِ جسادِ خواستِ کردہ
 عطارِ دُبا زِ حلِ درجہ‌ی ہمدست
 ذنبِ گوہم پئے ایشان گرفتہ
 کند تا سبز ہائے خاکِ راتر
 باہرِ زمرہ کاندازِ برگشتہ
 گرفتہ بڑہ را بر صیں دِ پیش
 ۱۰ شورانداختہ مریجِ بارے
 سعادتِ راسِ رانجشیدہ مایہ
 تہی ماندہ بے بروجِ دگر زادج
 ۱۱ پوزیناں شد شمارِ آسمانے
 شہ و شہزادہ شمس الحق کہ جوادید
 برآمد بر گیت تند و پر جوش

شمارِ سالِ دادہ از ملتِ بربیر
 سالِ یازدہ از بعدِ مقصد
 ز روزہ خلق اندر بہترینِ ریت
 کمانِ خدمتی را راست کردہ
 چو ہند و بر سرِ بڑ تیر درشت
 دمِ بڑ ہچو ڈروپشاں گرفتہ
 بدلو افگندہ گردوں چشندہ خور
 برو و خشک ماہی گیسہ گشتہ
 کہ بر سلطانِ بردِ قربانِ درویش
 مہیا کردہ از پرویں شمارے
 نشانہ بر سرِ پنج پایہ
 کہ پر گوہر کند سلطانِ بیک موج
 بفسرخ تر زمانِ کامرانی
 جہاں را باد چوں تابندہ خورشید
 چناں کز دوراہ شد پسرخِ میوش

۱۱ - بر سرِ پروینزہ در دستِ سعادت = بر سرِ پروتیردا
 تیر درشت ب ج = بر سرِ بڑ تیرہ دیا
 ۱۰ - فرمانِ درویش سا سادہ ج ۱ -
 ۱۱ - بر سرِ ز

کہ گفتند خستہاں الحمد للہ
 فلک بروئے ہاک اللہ میگفت
 چو گھٹائے پیادہ در رو باد
 بطہ آفتاب از خندہ تیغ
 طمع چسب رخ را کردہ ز راندود
 رہ چشم بد از پولا دبستہ
 بگرد لالہ سوسنہا میدہ
 چو روئے عاشقان در گریہ خون
 تو گوی ترا لہ بارید است بر خاک
 با یوان الپہنسانے در آمد
 نشست اندر میان چہار بالش
 گش مستیان کہ ثابت فشانہ
 فلک در خواندن سبع المثانے
 نشستند اہل اقبال از چپ رہت
 جہان دُتر معنی ریخت از صدر

چہاں شد بانگ پیغم اللہ سحے ماہ
 زغل چوں ہند و از رہ خاک میرفت
 دو ان پیش براقش خسرواں ہشاد
 بخندہ تیغسا چوں برق در یغ
 ہ عمار یہائے زریں گومر آمود
 بگردش تیغ و خنجر استہ رستہ
 تو گوی گردش از تیغ کشیدہ
 طبقہائے رز و یا قوت گلگون
 زمیں در زیر لولوئے خطر ناک
 ۱۰ بدیناں کا پردش یاری گر آمد
 بر آب سدرہ و طوبی انسا لش
 فلک جہراں ز زیبائیش ماندہ
 بدور حلقہائے آسمانے
 بترب آنچناں کا قبال میخواست
 ۱۵ جہاں صدر آن شہیح آسماں قدر

۳۔ بر سر باد ب ۶۔ دستہ دستہ سنا سنا ب ۱۰۔ کا پردش ترا جواب = ایزدش حمد ع ۱۱۔ بر آب سدرہ
 عا ح ۱۲۔ پر آب سدرہ ع ۱۳۔ گش سنا سنا حمد جواب ع ۱۴۔ فلک سرح و ح
 ع ۱۵۔ اہل دولت سنا ح ۱۵۔ جانے از سامنے ب۔

بمقدامے کے ملے را بود رفت
 نثار اکلن رسید اہل درگاہ
 بہر کس ہدیہ دادند از خزائن
 چو رسم کار خیر پادشاہاں
 بہ آئینے کہ رفت آنوسہ افروز
 نشہ بود بیرون سوئے خداں
 بروں ز رفعت شاہاں گشت سازش
 چو در صد ریزرگاں مجبور
 چو تنگ آمد زاندوہ دروئے
 خیال یار خود را داشتہ پیش

غزل از زبان عاشق

فراغ عیش و برگ شادمانے
 نشاط خوزمی را یک سبب
 کشادہ آسماں در ہائے روزی
 بزرگاں شغل جئے پس بانم
 ہمہ سر بر زمین سوئے کہ بینم
 ہمہ رو با بنجاک آبخ کہ شینم
 متاع خوشدلی و کامرانے
 کہ جویندہ نیسار ددید در خوب
 چراغ بخت در عنالم فروزی
 سلاطین خاک کردب استانم
 ہمہ رو با بنجاک آبخ کہ شینم

رسد سجدہ گناہاں اقبالم از پیش
 دو دستخ از سر خود ساخته پائے
 مہیا گشتہ بیرون از صفت نیز
 دل دیوانہ در فہمان من نیست
 دلم آوارہ و جساں بردہ گشتہ
 بد بندہ کی و گزشتہ شایدم دل
 نہ ہر ازی کہ رازش باز جویم
 یکے در دل نمیکنجد چہ چاں
 یکے دل بند من بود چہ تبسیر
 جزاں شربت کہ من زان زندہ مانم
 منیلا نست قاشم زیر پہلو
 چہ خارم در تہ پہلو چہ سنجاب
 ہمہ کس با من و من ماندہ بیکس
 دل گم گشتہ را جویندہ من ہم
 خدا یا صبر و آرمی پدید آر
 از وہم پس خویش این غم فرو خواند

اگر خوانم فلاسے راسوئے خویش
 چو گردم چاکری ز کار فرمائے
 ز دولت ہر چہ گنجد در صفت چیز
 چہ سو دایں جلد چوں یار آن من نیست
 خیال از خون من پروردہ گشتہ
 ز دل بسببی کہ وارم کار مشکل
 نہ ہمدردی کہ با اور از گویم
 ستادہ در نظر صد ماہ پاں
 ہزارم بندہ باز لے چو زنجیر
 ہزاراں شربت اندر کام جہانم
 ہمہ شب بر تنم خار است ہر مو
 چو من نے از فورم آگہ نہ از خوب
 دل ہر کس جہاں من بیدل و پس
 ہمہ دجوی من گشتہ دریں عنسم
 ندانم تا کجا انجامد این کار
 چو زیناں در دیار از دل برون راند

پاسخ از لبِ معشوق

گذر کن بے صبا سوئے کہ دانی
 بچو از من بران سوئے کہ دانی
 کہ بے بریدہ از دیرینہ پیوند
 بنماز و نعمتِ نوگشتہ خشنود
 ترا خوش باد باہم قدم نشستن
 مرا از دولت و عیشم نشستن
 چو باہم قدم نشستی شاد و خوشترم
 چو یاد آری از در ماندہ ہم
 چو آن سر و لب آری در آگوش
 مکن زیں گاہ برگِ خود فراموش
 بشادی تپ تو باہم قدم خویش
 تو شہا باشش با بار آریدہ
 من ہر شب ز دیدہ و فغانے
 اگر من دور ماندم از جمالت
 تو بس نام اگر تاری بیادم
 و گر صد رختہ از جورت بجان است
 ندارم گرز من تنگ آمدی تنگ
 و را از من دل گرفتہ نیست شکل
 چو من شائستہ آنم چہ تدبیر
 چو من شائستہ آنم چہ تدبیر

۸- بیدہ ب ۹- در فغانے شرح ۱۱- ہرگز نام ب ۱۳- ندارم سر و لب آری ع ۱۴- ندانم

گرز من تنگ آمدی تنگ ع ۱۴- دل گرفتہ شرح ۱۵- ادیم س -

چہ آفت و از فلک بر آدمی زاد
اگر سنگے فتد بر پشتِ مورے
چو بادی پشہ را بر بایدا از جائے
بہ تندی میگزیزد بختم از پیش
۵ نہ دولت سایہ اندازد بریں مور
نیارد دولت چوں یاد ازیں خس
کہ نہتاد اندر آن گرون چو نہتاد
ازاں تہکے جد چوں نیست زوے
تادن راکج ثابت بو د پاسے
غانِ بخت چوں پیم سونے خویش
نہ بخت آنکہ باد دولت کسہم زور
تو دولت راں کہ مارا یاد تو بس

صفتِ نگار بستنِ مشاطہٴ نور و روز ستہائے نازکِ گل و ہمایش

کردن نو براں اوصاف از پروٹے حریری در جسدوہ گاہ

شاہنشاہ مشرق و مستورۃ العصر سترنی اتار النور خالدة

۱۰ چو گل در جسدوہ ناز آمد از شاخ

کشا د از گوشہ زنگں چشم گشاخ

سزاوار نشاط و کامرانی

بزیور بستنِ خوبانِ گلزار

عروسانِ چین را پیکر آراے

۱۱ ہوئے شد چو آفتاب از جوانی

نیم صبح چوں مشاطہ پیکار

بسرخ و سبز نور و زطر بزارے

۱- نہاد ساجد = نند ساج = بہادع ۴ - یہ شعر ہارسے نسخہ میں اسی طرح لکھا ہوا ہے ۴ - راہوں

۵ - بخت آنکہ ساجد = بختے آنکہ ساجع ۵ - شمشیر مشرق = شمس مشرق

نہنشاہ مشرق = ۱۱ - نشاط و کامرانی چو ب

۱۲ - پیکر آراے = برکار ساجع -

بَدْر پاشی و مروارید باری
 خنابستہ بپائے سرو و سوسن
 چو ابروئے بتاں در دہم تہ تر
 بشکب و دہ سہنل بانہ موئے
 کشادہ چشمائے بستہ را آب
 نمادہ چشم خود را بر زمین پست
 میان چشم زرگس جائے کردہ
 شدہ از بوئے ترچوں تاؤرخک
 سر افکن گشتہ ہر سو سہنر پوشتاں
 نمی آمد صبارا بر زمین پائے
 کہ نشیند گلی بانو ہزارے
 فلک را داد بر کف جام جمشید
 چو ماہی در کشید از نیمہ شست
 ہماں سالے کہ اقل رفتہ بادش
 قرآن سہ کردہ زمرہ با ماہ
 شدہ مرتج در خرچک پر کم

بروئے باغ بارانِ بباری
 بہار از لالہ و سوری بگلشن
 ز رنگ سبز و تر شاخِ نگوں سر
 بصد گلونہ باغ آراستہ رُوئے
 ۵ خراماں در چمن خوبانِ سقلاب
 ز عشقِ پائے خوباں زرگس مست
 بتی کو سوئے بتاں رائے کردہ
 ز غنچہ بک بکشادہ دم مُشک
 بنمزد بلبل و تیسری فروشاں
 ۱۰ ز مرفانے کہ گشتہ آرخنوں زائے
 دریں ایام کردند اختیارے
 چو کیشنبہ کہ ہست آرزو ز خورشید
 مہ ذی القعدہ در ذی الحجہ زد ہست
 شبِ نغزہ دوشنبہ باہادش
 ۱۵ سعادت بردہ مہ را در شرف گاہ
 بسراجِ شرف خورشید را ہم

۱۔ ہر برجِ ثور ہم نیکِ خستہ را
 ذنبِ رجبی و کیوانِ ہمدراں برج
 ز شب یک پاس ساعت زہرہ را بود
 کہ شاہ آمد بشکوئے معبر
 ۲۔ سرریے سر باوجِ ماہ بردہ
 نہادہ کرسی بر گومہ میں فرش
 بر آں کرسی نشست از رسمِ شاہاں
 چناں در بارش آمد گومہ و دُر
 ز گومہ تا زیناں راتہ پاسے
 ۳۔ گہرا سئے کہ ہر یک راز امید
 فنادہ ہر طرف بے قیمت و خوار
 ہی بارید سیارات پر نور
 مشاطہ پرودہ را از پیش برداشت
 پدید آمدے گاند رنظارہ
 ۴۔ نمود از جلوہ چوں بہیں در قوس
 عطار دجفت گشتہ مشتری را
 ز برجِ ماہِ راسِ آراستہ و دُر
 مرد ز مہرہ شرف پونہ مسعود
 و زوچوں نافہ شد مشکو معطر
 ۵۔ ہمیش خورشید را از راہ بردہ
 کہ بود آں ہمیشہ پاپا عشرت
 چو بر چرخ آفتاب صبح گاہاں
 کہ گردوں خواست تا دامن کند پر
 شد اندر آبلہ پاسے گہرا سئے
 ۶۔ بصد خون جگر پروردہ خورشید
 چو آب چشم عشق بر در یار
 کہ ابراز پیش مرشد ناگماں دور
 ستان ز آفتاب خویش برداشت
 دلِ مرد پاں شد زان ماہ پارہ
 ۷۔ ہمیں دیباچہ جو رانِ فردوس

۲۔ بیچ ماہ ح ۵۔ سریش ست ۶۔ ہمسرہ ساع ح ۷۔ از شرف ست = در شرف ست

= ہم شرف با ح = مرد ہم د ح -

براں دیس باجہ صنع لایزالی
 برخ ہنگام سہرتاں شکستہ
 دوز لعلش مشکب چیں راخون و پویند
 دو چشم شوخ نے خفتہ نہ بیدار
 ہ مبارک صبحے از رویش دمیدہ
 نمک دانی بہ تنگے چوں دلِ مور
 از اولنگذہ طاس بستی
 سے سرے جمال انس و زبناں
 دو صدفتنہ وزارت دارویش
 ۱۰ زخوے ناید برآں زخار دیدن
 بنازار مشتری آن شکل دیدی
 نہاں در شرم چوں لو لو بدریا
 ہمہ گو مسرزنائے تاج جمشید
 شد اندر جلوه چوں خورشید افلاک
 نوشتہ آیت فرخندہ منالی
 بلب بازار خوزستان شکستہ
 دو لعلش تو آماں ہمیشہ وقت
 غلط کردم کہ نے مست و نہ ہشیار
 کزاں چوں صبح مہ دامن دریدہ
 نمک چنداں کہ در عالم فتد شور
 منزار آیسندہ خود را بستی
 چراغ فنا نہ و شمع شبستاں
 ہزار آفت نیابت دار مویش
 تو گونی خواست آب ازوے چکیدن
 فلک بفروختی نازش خسردی
 بگو ہر غسرق چوں مہ در شرثا
 چراغ افروختہ از شمع خورشید
 عوس پاک تن در مجسد پاک

۱- آیت ۵۱ = آیت ۴۳ - خون و پویند مساجح حجاب = خون پویند مساجح ۴۳ - وزارت ران حجاب

= وزارت زارع ۱۰ - کہ زخوے ناید بر مساجح ۱۰ = زخوے ناید مساجح

۱۲ - چوں گوہر در باب -

بسند آئینہ ہمہ سالیس
 ولیک آن آئینہ چون درجسل بود
 ہمہ شاد از خضر خان غنم اندیش
 نہ از خویش و نہ از خویشان خبر داشت
 ہ بروں گل بر عروس خویش میسند
 دو چشمش ماہ را نطفہ ارہ می کرد
 بلب نام عروس خانہ میگفت
 پس از جلوہ چو بر شد بر سر تخت
 گہرائے دگر بیرون شد از درج
 از بہر مصلحت را چار و ناچار
 نکرد از چہیز خود کم نقطہ نیز
 در آمد تند شہر از دم آرزو
 بہ نیرتے زد اندر صید خود چنگ
 چو بیرون کرد پوشش گوہری یافت
 بچکن بود در خوردن سالیس
 جمال خضر خان غنم لہ بدل بود
 خضر خان ہم ولیکن با غنم خویش
 کہ تن آنجا و دل جائے دگر داشت
 درونش خا مجبہ ان نش میسند
 مہ دیگر دلش را پارہ میسند
 بجاں پیش خیال افسانہ میگفت
 قرآن کردند با ہم دولت و بخت
 مہ و خورشید با ہم ماند در بیج
 بکا مصلحت شد صاحب کار
 کہ خلق آن محل کردی بردگر چیز
 پوشیر و اژدہا کا پد سوئے گور
 کزاں نیر و جہاں بر صید شد تنگ
 نش چون گوہر خورشید می یافت

۱۔ در خوردن سالیس = در خوردن سالیس = در خوردن سالیس۔ اندر خوردن سالیس
 ۲۔ دل = ۳۔ ولیکن سالیس = ولیکن سالیس = ولیکن سالیس۔ ولیکن سالیس
 جمع = ۴۔ از غنم خویش = ۱۴۔ گوہری یافت = گوہری یافت
 جمع = ۵۔

بساہِ اسماں میداد تا بے
 تختش دل بگرد پستہ در گشت
 پس اندر بر کشید آن نازین را
 چو فازن دست بر دُجِ نہاں شہت
 رسیدہ چشمہ را ماہی حسد یاد
 بر آن ساں تنگت آن ماہی تیز
 مبارز گشت در جولان مناسانی
 ہم اندامش بجنیش برق گشتہ
 از آن درخیز گشتہ خیز رانے
 چو میل میں شد اندر سر مرداں صرف
 در آتش بوتہ می برد از مس ناب
 چناں تر گشت شلیخ بُشدیں سر
 ز فوسے ہر مو بردوں افگندہ جوئے
 چو آمد آب و آتش را فرو گشت
 دو تن کز سو و پنہاں سو دگی یافت

۳۳۔ چون قطرہ سنا سنا = قطرہ چون حرد = ہچو بوری عا = چون صراحی حرا = قطرہ چون ساع ع

۸۔ بگوہر سنا سنا حرا حرا = بگوہر سا = بکلا اھ صا سنا مانہ

۱۴۔ و آتش سنا حرا ایضا زردشت سنا حرا

چو گشت آسودہ آن گھمائے سیراب
 صنم در خواب رشتے خضر خاں دید
 بخت از خوابِ بخش و از خوابِ بگہ نیز
 ہاں ماہِ خود کش در دل نشستہ
 ۵ چو تنگ آمد از آن فردوس پرچو
 بجلس رفت و مطرب را طلب کرد
 برویک شعلہ خود کرد روشن
 نوازن زان دم افغانی بروں زد
 تو گوی بود زخمہ نشتر تیز
 ۱۰ چنان گشت این غزل زان زخمہ در ساز
 در آن آسودگی رفتند در خواب
 خضر خاں ہرچہ در دل دہشت آن ڈ
 ز خورشیدش گرفتہ دل ز مہ نیز
 ہاں مہرش در آب و گل نشستہ
 از آن حور و از آن فردوس شد دور
 ز دل سوز دلش آہنگ لب کرد
 کز ان پڑو و دشاہ این سبز گلشن
 کہ رو دختک بر بط موج خون زد
 کہ از رگمائے بر بط گشتہ خونریز
 کہ ہر جانب رواں شد خون ز آواز

غزل از زبان عاشق

فراوان دیدم اندر دور ایام
 جہاں جزیبہ پردازی نداند
 فلک میں چون منی را چوں و غاداد
 ۱۵ آماجی نکلندم تیر وقتدیر
 نہ آسانست دل را یافتن کام
 زمانہ بنزد عشا بازی نداند
 کہ ریحا تم نمونو و گکت ناداد
 ۲ آہنجہ در دل حم ۶۔ گشت سرح حج حم ۱۰۔ شد سراع ایضا این سرح حم ۱۰۔
 = آن حم ۱۰۔ زخم حم ایضا چکان سرح ماشیہ۔
 ۱۵۔ و تقدیر سرح = تقدیر حج حم ۱۰۔

غلط شدن بہ ترکستان فتاوم
 کہ حلو خواہی و سیکا بند پیش
 ز مُرد گوید و مینا رساند
 چه کار آید چون جفت است دل دور
 درونِ دل بصد منزل جد ایت
 چو میلِ دل بپوش نیست زنت است
 مرا با سدرہ و طوبی چه کار است
 چو دور است از برم ما و قصب پوش
 گلو پذیرد آن بخشش ز دندان
 ہم از یاد وئے آید کور دہاں آب
 بنا با است رغبت چون تو اں کرد
 دگر در مغز چون او کی تو دو دوست
 نہ در یک دیدہ در گنجد دو مردم
 بیا دگرے بینم بپوش

بر فتن رو بخو زستان فتاوم
 چنین است آسمان را سیرت و کیش
 طرب ار دور دل بسینا رساند
 اگر ماہ است جفت من دگر حور
 ہ باتن کاں ہسم در عطر سائیت
 اگر خود صورت باغ بہشت است
 دلم را چون ز سرو و خرد بہار است
 چه سودم ز ہرہ و پرویں در آگوش
 بجلوائی کہ بود میل چندان
 ۱۰ وگر کریمت بانا رترش تاب
 بقدر آرزو زیب بود خورد
 چو در شد دوستی در مغز و در پست
 نہ یکدل در دو دلبرن کنند گم
 مرا یارے کہ در پیش است رویش

۳۔ طربک ب ح ح = طرب راست ایضا ز مرد گوی ح ۴۔ خود کن رس ۵۔ آن بخش زد:

سائت ح ح ح ح = اربخش بندان ح = گلو بند و در بخش بندان ب

۱۰۔ وگر کریم است س ۵

۱۲۔ شود دوست سائت ح ح ح ح = اب = بود دوست ح

بے آنکرا زبنتے دار و بدل داغ
 وے دانہ خمیسہ کار واناں
 ہمن باعارضہ سہیں چہ ماند
 ہماں گلبرگ من در حبیب من باد
 چو گتند از زبان عاشق این حال

پانچ از لب معشوق

الائے آرزوئے جان مشتاق
 بسا کہ باد بر تو دلبر نو
 مرا ہم باد ز اقبال مبارک
 تو خوش میکن لب جاناں بدنداں
 ترا خوش باد شب با یار دلکش
 تو با او خپ بر دیباطہ بناک
 مراکز سایہ خود رشک بودی
 کون خورشید جائے سایہ دیدم
 چو کردی بریگیے باد لب خویش

کہ جنت دیگرانی وز من طساق
 حسدیر اندام نو بر بستر نو
 ولیک از غیرت آشام پلارک
 کہ من ہم میکنم از دولت جاناں
 کہ من ہم شب خوشم لیکن بر آتش
 کہ من دور از تو خواہم نخت بر خاک
 گس پہلوئے تو غفت نمودی
 نہ گنجیدے گس غفقا شنیدم
 سر من ہم کن دور از در خویش

۱۔ زغمتا کے کنڈ سادع ۴۔ جب من سائستہ جو جوادع ب۔ جب اوع ۵۔ زیار عھا
 ۱۰۔ خوش میگز حم ۱۳۔ سایہ خورشید ۱۵۔ چو کردی دل ساع اد عاشیہ۔

تو با او خفتہ و من بے تو بیدار
 ترا بادِ گیرے بازو حَسایل
 کہ زیرِ آں سرت بازو کند درو
 چه باشد گردِ دریں بازو ہسم آید
 کم از موئے نہ آخرِ مو درین است
 ز سرِ بفرست موئے تا بہ بندم
 چو گنتم موئے ہم با موئے سازم
 من اندر دل ہسم از نام تو شادم
 فراموش گشتگان را کم زیادے
 بہ بیگانہ ہم آہن کم زدودے
 طفیلِ او ز من ہسم یادِ بادت

نگہ کن تا چہ باشد مشکلِ این کار
 مراد دل سوئے بازوئے تو مائل
 دے زین غنم ز دروِ سر نہ ام فرد
 سرے کورا ازاں بازو حنم آید
 ۵۔ و گراں سر ازین بازو درین است
 گریزانت جانِ مستندم
 ز مشکلیں موئے تو با بوئے سازم
 تو بہر نام اگر ناری بیادم
 چو با ہم صحبتاں رانی مرادے
 ۱۰۔ چو بنخشے آشا را بوئے موئے
 دل از ہمزو ابہ نوشتاد بادت

صفتِ داغمانے جدالی کہ دووا ز ہنہا و آں دوواش
 زون فراقِ برآورد

کہ یاراں رازیکد یکد یکد کند دور
 بڑو پیوندِ صحبتِ اے جانی

مبادا آسہاں را خانہ معسو

۵۔ کشاید عفتِ اے ہسربانی

۳۔ این سرت حجاب ۵۔ سرے کورا و آں بازو ح ۸۔ یہ شعر صرف ح ح سے لیا گیا ہے۔ باقی

فنون میں نہیں ہے ۹۔ ہم زیادے ستا۔

دو ہدم را کزاں مہرے کو دارند ق نے از ہم جدا بودن نیارند
 چنان دور افگند کز بعد یک چند بنام و نامہ گردند خسرند
 اگر مہر بند تن باید جدا کرد نہ چوں در وجدانی باشد آن درد
 و گرد سینہ گردند آتش آہروز نہ بچوں سوز بہر ایں باشد آن سوز
 ہ ہمہ کس پیش رو باشد خریدار بدورے دوستی گرد و پدیدار
 نہ یاری خس کشی باشد کہ کہ گاہ ز نزدیکے رہا بد کہ با گاہ
 کم از ذرہ نشاید بود کہ خاک دو دور گشتے سوئے مہر افلاک
 بہ نسل و فرنگ کز مہر جاوید فرو میرد چو پناہ گشت خورشید
 وفاداری ز ماہی باید بگھوخت کہ گرا از آب یکدم شد جدا سوخت
 چو سوز عشق بازی شد ضروری چہ باد لہ از نزدیکے چہ دوری
 چو زوغن رہا پسرخ از جاں پذیرد بسوز دباوی وبے اوج میرد
 مراد و کام رسے ز آشنائی است چو عشق آمد علالت در جدائی است
 بدوری دوستاں رات در دانند بیری انگیس رہا کہ خوانند
 ز بہر وصل کردن چسارہ سازی ہو بازی بودے عشق بازی
 ۱۵ کے باید کہ نام شوق گیرد کہ درد و نیمہ کردن ذوق گیرد

۱۔ ازاں مہرے تراخ ح ۴۴۔ گردن سارنہ ح ۴۵۔ گرد و تراخ = گردم ح ۴۶۔ نہ یاری خس کشی باشد
 = نہ یاری خس کے باشد تراخ ح ۴۷۔ اب ہا = نہ یاری خس کے باشد سا ۵۔ نہ یاری خسے باشد ح۔
 ۱۶۔ رسم آشنائی ح ۴۸۔ ب ۴۹۔ جستن ح ۵۰۔ ایضا ہو بازی سا ح ۵۱۔ ہوناکئی سا ح ۵۲۔

کہ در شربت ہمہ کس خوش کند کام
 فزوں باد و مراہم باد روزی
 بسر حرفِ حدیثِ خود شوم باز
 کہ عشق افزائے بو دآں لوحِ جانی
 فلند آں مسرور عاشقِ راجہ الی
 بنگیس حجرہ شد چوں لعل در رنگ
 زوی دہماکے سر و دم بودی
 ز خونِ دل در ایواں نقش بستے
 ز سودائے پری دیوانہ بودی
 ز گریہ بستی آں آئینہ راز نگ
 ز آہِ خود زوی بر آہواں تیر
 ز دم بر رانِ گوراں داغ کردی
 گہ چو گاں زدن سر گشتہ چوں گوئے
 نہ در شہر و نہ در صحرا قرارش
 ز خونِ دیدہ راتدی بر زمیں سیل

اگر تو عاشقی آتش کن آ شام
 کسے کیش روزیت این سینہ سوزی
 بازی چند بیروں ریزم این راز
 چیں خواندم دریں لوحِ نسانی
 کہ چوں دورانِ چرخ از بیوفائی
 شد آمد بازار از اجسا بادل تنگ
 از آں پس یکز ماں بنسیم بودی
 گئے شوریدہ در ایواں نشستے
 گئے تمنا بخلوتِ حسانہ بودی
 ۱۰ ہنسا دہ رو بزانو بادل تنگ
 گئے بیروں شدی بر عنسرمِ نچیر
 ز دودِ دل بظاں راز داغ کردی
 بیدانش غبارِ دل بہ سوسے
 شبِ روزانہ و تیار یارش
 ۱۵ وگرتے ز عنسرم کردی بے میل

۳- فزوں بادش ع' ۶- دزاں پس جو ۱۰- آئینہ رازنگ جو جواب ۱۳- زہر سوسے ب

۱۴- اندہ تیار یارش جو جواب ۱۵- اگر دتے جواب ایضا بے کردی ز عنسرم میل ب-